

Образи Волинського Полісся : Казимірка

Романія Більська — невідома польська авторка, що майже півтора століття тому зробила декілька літературних замальовок про поселення Рівнещини: Березне, Казимирку та Невірків.

Пропонуємо читачам розповідь Р. Більської про містечко Казимирку (тепер с. Кузьмівна Сарненського району). За тло для опису вона взяла природу Волинського Полісся. Стаття була надрукована 1871 року в «Тижодніку ілюстрованому», популярному варшавському тижневику. Доповнює її дереворит (малюнок на дошці з розпиленого впоперек дерева) видатного польського графіка Едварда Гораздовського (1843—1901).

Скісним клином між Случем і Горинню, що несуть свої води до цариці поліських рік Прип'яті, лежить та частина Волинського Полісся, де проходять два головні тракти на Пінщину. Один веде піщанистою місцевістю, яку то тут, то там перетинають соснові бори, на Дубровицю. Другий — мокрою лісистою рівниною провадить на Казимирку і Степангород, що ним колись володів один з Ольгердовичів, Симон. Увесь цей край — то передмова до книги про минуле литовських лісів і пущ, одна з найбарвистіших її сторінок, тому що саме тут сходяться два сусідні краї — Волинь і Полісся. Отож є там і шумливі зелені гаї з чорними борами, завітчані луки з безплідними рівнинами, долини з пагорбами, води, застоїні й рухливі, мочарі, піски, броди, трясовини — усе це поруч з ланами чорнозему, багатими на розкішні золотодайні посіви. Розмаїття дерев і трав — невичерпне, і до всього має ще й ту особливість, що рослини під місцевими впливами не раз утворюють собі нові види. Під піском і глиною на Поліссі лежать поклади крейди, яка не сприяє лісовій рослинності, зокрема не дає деревам пускати коріння глибоко в землю. Отож велетні цих безкраїх лісів: клени, граби, берези, вільхи, липи, дуби, ясени — мусять стелити свої корені по поверхні, тимто карліють подекуди настільки, що важко їх і розпізнати. У кривому дубовому пагоні, що повзе по землі чи пне догори своє сухотне гілля, важко впізнати те підхмарне дерево, що в нас іде за одне з найміцніших і з будь-якого погляду найславніших. Інакші тут і всі менші кущі, ба навіть флора, що росте по низинах, коло мочарів і бродів, під шатром дерев, спертих одне на одне гілками і стовбурами.

Поява такої виснаженої поліськими ґрунтами рослинності звістує подорожньому, що він матиме неабиякі враження. Бо місця, де над дорогою купчаться такі недоростки, — це здебільшого низини, пересичені водою і вогкістю, а дорога, що її накреслила рука й нога поліщука, є вузькою стежкою, повною кілків, з яких проросли зелені стебла. Нагромаджені отак дерева стоять на цих просторах, збиті, як очерет, труться одне об одне гілками, безлигими через брак повітря і сонця. Побачити, що це за дерева, неможливо. Усі вони мають однакову товщину, всі однаково сіро-попелясті і сухі, увінчані лише вгорі, як голови індіанців, короною зеленого галуззя, що вихає, як балдахін. Цей поліський путівець має по боках фосо, в яких вода, поглинута різнобарвними мікроскопічними водоростями, зробилася настільки густою, що обернулася на густий мул і підноситься час од часу вулканами скриплого газу. Такі гушавини з деякими відмінностями займають великі обшари, мертві цілими літами, цілими віками. Нога поліщука не заходить сюди в глиб, для цього він має багато іншого лісу. А вони, дорісши до якоїсь можливої міри, всихають, порохнявлюють, зсуваються донизу, натомість з їхнього праху виростають нові такі самі фенікси. Підстилкою для них нерідко буває мережа малих чи більших бродів зеленого й рудого кольору, де зависає ниткувата виснажена флора. Можна там спостерегти і горбуваті купини, вбрані в оманливу зелень, і біда тому, хто їм довіриться. Ці опуклини — то лігвища вужів і ящірок. Нога, що на них ступила, знагла западає в мулисту діжу, яка водночас бризкає в очі курявою і грязюкою. Під такими горбиками часто лежать, пам'ятаючи ще, може, великого Ромову', велетенські збутвілі колоди, перекинуті над мовчазною, повитою гірляндами різнорідних

мохів глибінню. У цій святій лісовій пустельні все дихає дикістю і понурістю, все є не тим, чим здається. Там водночас чорно і зелено, мовчазно і гамірно, щедро й убого, прохолодно і жарко. В уяві постає ціла зграя лісових відьом і вовкулаків, що стоять заворожені в пеньки й корені над руслами висохлих струменів і шукають опори в повітрі. Не можна уявити собі інших живих створінь у цій гущавині. Тісно там для пташини, тісно для вивірки, для тої-таки деревної змії. Є там багато простору для думки і немає вільного місця, щоб дихнути. Легені вдихають мутні, отруйні випари; є там ціла райдуга тіней і немає ніякої певної барви: око постійно бачить миготливу мозаїку мороку й світла, але без усякого видимого розмежування; світ там повністю сформований, а в очах все одно стоїть перший день зародження рослинності: є там світло, а не видно сонця.

Не без тривоги подорожній, неосвоєний з місцевістю, переїжджає такий, часто у кілька верст, простір і радісно вітає Божий день, подарований йому лісовою полянкою, що майже одразу змінила такий затхлий перешийок. Найчастіше вона має вигляд лучки з міриадами різноманітних квітів, вставленої, як мозаїчне панно, в рамки беріз, що гойдають плетиво своїх легеньких віт. Довкола неї все набуло іншого вигляду. Де не глянь — усе там сміється, колишеться, здійсмається догори і співає. У цьому рясному квіті стільки пахощів, що не ввібрати їх у груди, світла і кольору так багато, що не охопити й оком. Усе повітря просякло ароматом; букети шумливих дерев, розкидані вдалині по зеленому газоні, бринять м'яким шелестом листу і ще м'якішим щебетом безлічі крилатих співунів. Дзвоники на лузі змагаються за першість з волошками і гвоздиками, конвалії і незабудки під кущами молодої вільхи й ліщини — з лісовими фіалками, материнкою та чебрецем. Є там і рожеві суниці, і рум'яна малина, що визирає з-під колючок дикої ружі. Кружляють лісові бджоли, гудуть і тріпонуться цілими роями, і чути, як за гілками молодих дубків, пасучись, торохтить брязкалами худоба.

Та недовго квітує урочий краєвид, милуючи око. Колесо підстрибнуло — фантазмагоричне видово щезло... Віз несподівано загруз у мулі жовтого піску, перед очима постали чорні соснові стовпи, оазу заступив колючий володар Полісся, найжачений кудлами. Хвилі піску підмивають колеса, коні знемагають, віз товчється об коріння, а зелені голки чорного дерева січуть в обличчя. Сухо, жовто і безплідно довкола: нога ковзає по соснових голках і провалюється в піщану безодню. Пошлеш прокльони, завторить тобі протяжним сміхом сойка, закрячуть ворони, качки, граки, засвище сова чи зашумить суха трава, порушена звиванням вужа, і вітер понесе голос зі словами в далекі закутки лісу, де їх тисячу разів повторить луна.

Тим часом знову розвидніло... Ось і гора... Віз мандрівника скочується з неї, здерши кору з голих коренів, що, як роги оленя, розляглися на переїзді, сплутавшись у величезний вузол на пару ліктів од землі. Перед очима постає простір, широко простилається далечинь, лінія горизонту чітко окреслена. Тепер подорожній поправляє перехняблене сидіння, думка поспішає за бігом коней, які, добувшись до рівного місця, неодмінно біжать добрим клусом, і вже «вйо» візниця з тріумфом розлягається у вухах. Але... о, сило поліських чарів! Колії омріяної дороги знагла підносяться, ростуть, набухають і, як з розкритого шлюзу, виринає з них сіро-зелений струмінь затхлої води, яка, охрестивши лице і одяг туриста, робить йому справжню лазню. Спинитися нема як, завернути нема куди, ша- мотатися у возі не дає здоровий глузд, бо, обернувшись у човен, віз щохвилі погрожує перекинутися. Тим-то покладаєшся на милість Бога і веслуєш каламутною глибінню, яка, посилаючи свої круги і розіходячись чимраз глибше, не раз припроваджує до малого ставка. Єдине, що показує тут напрямок, — це смуга води, трохи прочищена колесами полішуків від сили-силенної водоростей, що цілком заповнили водний простір.

Але найдикішими з диких є ті терени, де безплідність, марність і лісову мертвоту спричинила людська рука. Випалені і вирізані величезні лісові простори вражають людське око, яке шукає Полісся на Поліссі, стократ більше, ніж ті його місця, що їх прирекла на яловість і безплідність сама природа.

Часто зустрічає подорожній такі краєвиди в радіусі багатьох миль довкола славного поліського містечка Казимирки, куди ми їдемо. Бо в останні кілька років місцеві селяни, зазнаючи, як вільні люди, не великої кари за свою недбалість і сваволю, стали залишати в лісі непогашений вогонь — де ненароком, де навмисне — і так страшно спустошили ліс, що боляче дивитись. Молоді стрункі сосонки стали чорними стовпами, з яких, мов на глум, стирчить по кілька галузок. І коли ж то лікарка-природа прибере з них чорні пласти пожарини? Чи ж то молоде життя, пульсуючи залишками сил, буде зеленити лише власну могилу? Хмара таких питань посідає людську голову дорогою від Березного до Казимирки, де зустрічаються між собою маєтки двох тамтешніх обивателів, Малинського і Рибчинського, дідича Казимирки.

Та ось і те святе місце, що його здавна відвідує сила побожних людей. Казимирка лежить на дорозі до Степаня на відстані 1,5 милі від нього. Багна, лози, пісок, трясовина — то її оточення. Проте загублене в глушині, на тихій похмурій рівнині містечко оживає, залюднюється і веселіє зараз же, як настане свято Богородиці. Це її образ, що ось уже 200 років як славиться своїми чудесами, притягує зусюди численні громади віруючих. У цей час головні і бічні дороги заповнюють люди, піші і кінні, глухий ліс поймає незвичний гамір, бо ж тут зустрічаються нараз кілька повітів.

Не знаючи мотивів, якими керуються ці різномірні тлуми, не можна зрозуміти, чому багато мандрівців так покvapно тиснуться у в'їзну браму поліської архітектури. Подаємо її на рисунку, тим більше, що те, що бачить око за нею, — це альфа і омега визначного містечка. Бо Казимирка (офіційно містечко), крім костелу, церкви, парафії, двоповерхового готелю і кількох хат, більш нічого і не має. Невеликий купол, що виглядає з-за велетенських лип, стає символом умиротворення, заспокоєння моральних буревіїв, що розривають бідне людське серце. З грудей злітає важкий тягар і повисає на лискучому хресті такої бані. Лиця полум'яніють, скорчені долоні розпростуються, піт на чолі висихає, намучені дорогою ноги набираються сили, зникає все, поступаючись місцем єдиній передовій потугі — надії.

Тутешній чудовний образ вважають за копію образу, що його привіз із Палестини князь Радзівіл-Сирітка. Копію зробив луцький маляр Антоній Самойлович, а встановив ксьондз Баховський, який після зруйнування містечка татарами в 1665 р. сам поставив новий мурований костел на місці спаленого.

Romania B.